

RELACJE Z TERENU

Marian Gabrowski
SZUBIENICA W KRZESZOWIE

Leżący koło Kamiennej Góry Krzeszów to miejscowością słynącą ze swoich zabytków. Choć wydaje się, że historia tego miejsca już dawno została dokładnie opisana, to są jednak takie jej elementy, które w dalszym ciągu stanowią pewną zagadkę. Przykładem może być lokalizacja krzeszowskiej szubienicy. Możemy zakładać, że mający prawa wyższego i niższego sądownictwa klasztor posiadał w swoim sąsiedztwie takie miejsce straceń, jednak we współczesnych opracowaniach brak informacji na ten temat.

Dlatego też bardzo zainteresowała mnie wzmianka o krzeszowskiej górze *Galgenberg*¹, jaką na swojej stronie internetowej² zamieściła Hella Tegeler, miłośniczka historii okolic Kamiennej Góry. W przywołanym tam artykule, opublikowanym w 1925 r., Fritza Böcksa o nazwach miejscowych w Dolinie Zadrny, pada stwierdzenie: *W Krzeszowie znajdują się łąki Fleischbachwiesen, będące pamiątką po wojnie trzydziestoletniej. W czasie walk pomiędzy wojskami cesarskimi i Szwedami na brzegach potoku Fleischbach spłynęło tak wiele krwi, że jego wody zabarwiły się na czerwono i dlatego nadano mu taką nazwę. Stąd poprzez Götschengrund wiodła droga na górę Galgenberg, na której znajdowało się miejsce straceń. Niedaleko stąd znajdują się pozostałości dawnego folwarku klasztoru krzeszowskiego, noszącego nazwę Sorgau, a także jego posiadłości pomocniczych, również zniszczonych, posiadających nazwy Neusorge i Klein-Sorge, co dopiero teraz zostało ustalone*³.

Dowiadujemy się więc, że w Krzeszowie pewną górę, na której znajdowało się miejsce straceń, określano mianem *Galgenberg*. Nie podano tu jednak jej dokładnej lokalizacji, dlatego też należy spróbować ustalić położenie miejsc wzmiankowanych w jej sąsiedztwie. *Fleisch Bach* to potok noszący dziś nazwę Łęzec, jest on dopływem Zadrny⁴, tak więc nazwa *Fleischbachwiesen* odnosi się do łąk leżących przy brzegach tego potoku. Z kolei lokalizację folwarku o nazwie *Sorgau* podaje np. Franz Mahner: *w Grüssauisch-Hermsdorf znajdowała się grangia klasztorna, określana nazwą folwark Sorgau lub też Stiftsvorwerk*⁵. *Hermsdorf grüssauisch* to nazwa wioski, na której terenie znajdowało

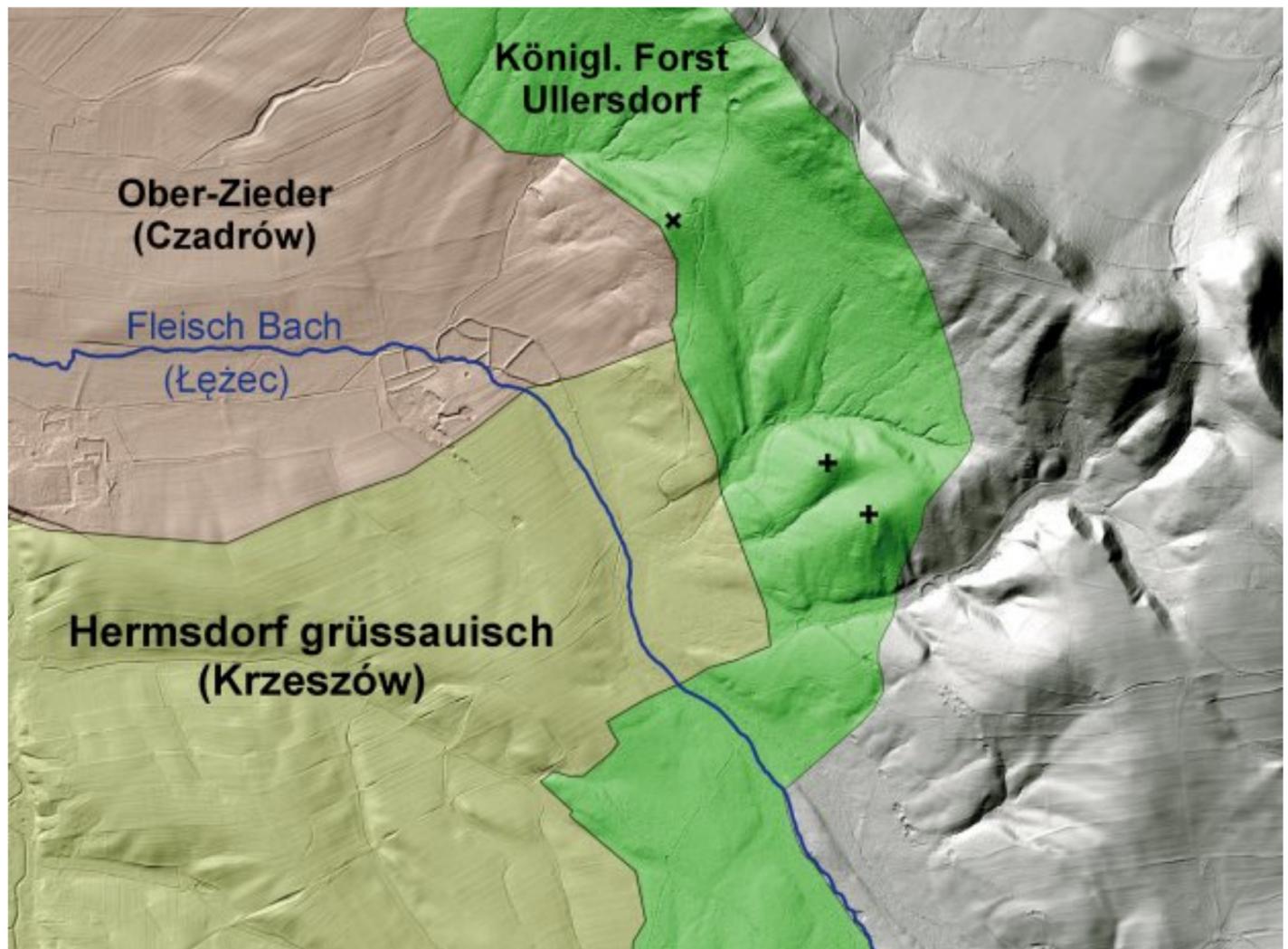
się opactwo *Griüssau*; dziś zarówno miejscowości jak i klasztor określamy wspólnym mianem Krzeszów. Położenie potoku *Fleisch Bach* oraz folwarku w wiosce *Hermsdorf* zobaczymy na dawnych mapach; prezentuję fragment jednej z nich⁶. Widoczny pod nazwą wioski *Hermsdorf* skrót *Vw.* oznacza folwark. Również Wilhelm Patschovsky wspomina o nim w 1926 r.: *W pobliżu góry Galgenberg koło Czadrowa można jeszcze zobaczyć pozostałości dawnego folwarku Sorgau, a niedaleko stały zniszczone w czasie wojny majątki Neusorge i Kleinsorge*⁷.

Analiza przywołanych źródeł pozwala stwierdzić, że interesującej nas góry *Galgenberg* należy poszukiwać w pobliżu Czadrowa i potoku Łęzec, a więc na pn.-wsch. od centrum Krzeszowa. Dodatkowo posiadamy też wiedzę, że droga na ten szczyt wiodła poprzez *Götschengrund*. Choć nie jestem w stanie zidentyfikować tego miejsca, to jego nazwa sugeruje, że jest to górski wąwóz lub też dolina⁸.

Dla zawężenia obszaru poszukiwań trzeba też dodatkowo przyjąć, że należąca do klasztoru szubienica znajdowała się w granicach jego dóbr. Na obszarze tym cystersi posiadali nie tylko tereny wiosek Czadrów i Krzeszów, ale również i leżący tuż obok pas lasu klasztornego. Po sekularyzacji w 1810 r. stał się on własnością króla administrowaną przez nadleśnictwo z siedzibą w nieodległej wiosce *Ullersdorf* (dziś Ulanowice, część miasta Lubawka), dlatego też las ten opisano jako *Königl. Forst Ullersdorf*. Porośnięte lasami tereny leżące pomiędzy Czadrowem a Czarnym Borem klasztor zakupił w 1373 r. od Nikołausa von Ottendorfa⁹.

1. Fragment mapy Kreiskarten von Schlesien, op. cit., ukazującej okolice dzisiejszego Krzeszowa.

2. Próba lokalizacji krzeszowskiej góry Galgenberg.

Spójrzmy zatem na oddające ukształtowanie terenu zdjęcie lidarowe tej okolicy, na które naniosłem przebieg granic poszczególnych miejscowości ustalony na podstawie mapy *Meßtischblatt* z końca XIX w. Widać tu, że na zachód od potoku Łęzec nie ma gór ani wąwozów, dlatego też zarówno góra *Galgenberg*, jak i prowadząca do niej dolina *Götschengrund*, musiały znajdować się na wschód od potoku. Tutaj właśnie zlokalizowane jest sąsiadujące z wąwozami, kilkuwierzchołkowe wzniesienie o nazwie *Jastrzębnik*¹⁰ (niem. *Habichtsberg*), którego dwie kulminacje oznaczyłem znakami „+”. Dawną górą o nazwie *Galgenberg* mogłyby więc być jednym z wierzchołków dzisiejszego Jastrzębnika. Warto jednak zwrócić też uwagę na wzniesienie oznaczone znakiem „x”, którego lokalizacja również pasuje do przywołanych opisów. Dodatkowo jest ono lepiej widoczne od strony wsi, co mogło mieć znaczenie dla ekspozycji zwłok straconych tu przestępco.

Znane mi przekazy na temat krzeszowskiej szubienicy nie umożliwiają precyzyjnego wskazania jej lokalizacji, jednak wydaje mi się, że prawdopodobnie było to jedno ze wskazanych wzniesień.

¹ Ponieważ niemieckie słowo *Galgen* oznacza szubienicę, a *Berg* to góra, toteż nazwa *Galgenberg* odnosi się do góry, na której znajdowała się szubienica.

² www.kreislandeshut.de – dostęp luty 2023 r.

³ F. Böcks, *Die Flurnamen im Ziedertal*, „Der Wanderer im Riesengebirge”, 10/1925, s. 208; w oryginale: *In Grüssau sind die „Fleischbachwiesen“ eine Erinnerung an den Dreißigjährigen Krieg, an den Ufern des „Fleischbaches“ floß soviel Blut in den Kämpfen zwischen Kaiserlichen und Schweden, daß sein Wasser gerötet war und deshalb diesen Namen erhielt. Von dort führt der Weg durch den „Götschengrund“ auf den „Galgenberg“, auf welchem eine Richtstätte war. Nicht weit davon befindet sich der Rest eines früheren Vorwerks des Klosters Grüssau, welches den Namen Sorgau, und seine Nebengüter, ebenfalls zerstört, die Namen Neusorge und Klein-Sorge hatten, wie erst jetzt festgestellt wurde.*

⁴ *Słownik geografii turystycznej Sudetów*, tom 8, s. 222.

⁵ F. Mahner, *Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte des Cistercienserklusters Grüssau*, Hildesheim 1913, s. 35; w oryginale: *Nicht weit von hier lag in Grüssauisch-Hermsdorf eine Stiftsgrangie, die die Bezeichnung „Vorwerk Sorgau“ oder „Stiftsvorwerk“ trug.*

⁶ *Kreiskarten von Schlesien*, herausgegeben nach der von Generalstabs-Offizieren und nach den Generalstabs-Karten bearbeiteten grossen Reymann'schen Specialkarte von Schlesien, in Maassstäbe von 1/200,000 der natürlichen Grösse, arkusz 12. Kreis Landshut, (Verlag von C. Flemming), Glogau [1871-1914].

⁷ W. Patschovsky, *Die Wüstungen (Wustungen) im Kreise Landeshut*, „Wanderer im Riesengebirge”, nr 11/1926, s. 189; w oryginale: *In der Nähe des Galgenberges bei Ober Zieder sind noch Reste des ehemaligen Vorwerks Sorgau zu sehen, und unweit davon standen die Güter Neusorge und Kleinsorge, die ebenfalls in Kriegszeiten zerstört wurden.*

⁸ Grund oznacza tu wąwoz, dolinę lub dół.

⁹ J. Heyne, *Dokumentirte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau*, Bd. 2, Breslau 1864, s. 810.

¹⁰ *Słownik geografii turystycznej Sudetów*, tom 9, s. 104.